

Crna Gora
Ministarstvo prosvjete

**INFORMACIJA
O PRAKTIČNOM OBRAZOVANJU KOD POSLODAVACA
U ŠKOLSKOJ 2017/2018. GODINI**

Podgorica
oktobar 2017. godine

Uvod

Osnov za kvalitetno stručno obrazovanje, relevantno za tržište rada je kvalitetno praktično obrazovanje koje se u saradnji sa poslodavcima ostvaruje u realnom radnom okruženju, kroz učenje uz rad.

Sprovođenje praktičnog obrazovanja kod poslodavaca odnosno dualnog obrazovanja ima za cilj da omogući lakši prelazak mladih koji se obrazuju u stručnim školama na tržište rada, da smanji rizik od nezaposlenosti učenika koji završavaju stručno obrazovanje i da, kroz povezivanje teorije i prakse, učenicima omogući da izgrade sistem trajnih i primjenjivih znanja, potrebnih za profesionalni i lični razvoj.

Zakonom o stručnom obrazovanju ("Službeni list RCG", br. 64/02, 49/07, 45/10, 39/13 i 47/17) propisano je škola može izvoditi stručno obrazovanje u cjelini ili teorijski dio u školi, a praktično obrazovanje ili dio praktičnog obrazovanja kod poslodavca. Obim praktičnog obrazovanja kod poslodavca uređuje se obrazovnim programom. Kod obrazovnih programa u trogodišnjem trajanju udio praktičnog obrazovanja u odnosu na ukupni fond časova je od 45 do 50%. Kod programa u četvorogodišnjem trajanju udio praktičnog obrazovanja je od 13 do 30%, u zavisnosti od sektora ili oblasti.

1. Praktično obrazovanje kod poslodavca u propisima u periodu od 2002. do 2016. godine

Osnov za realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca ili, kako se često naziva, dualno obrazovanje, pri čemu je poslodavac zadužen za organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja, provjeru postignuća i obezbjeđivanje naknada za učenike koje obrazuje, stvoren je donošenjem Zakona o stručnom obrazovanju iz 2002. godine.

Odredbama ovog Zakona bilo je propisano da:

- nivo postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji se obrazuju kod poslodavca provjerava *udruženje*, na kraju svake nastavne godine, a način i postupak provjere postignuća praktičnog obrazovanja propisuje Ministarstvo;
- ako se ugovor o obrazovanju raskine zbog neispunjavanja obaveza poslodavca, *udruženje* preuzima obavezu zaključivanja novog ugovora sa drugim poslodavcem;
- ako *udruženje* ne omogući učeniku praktično obrazovanje kod drugog poslodavca, učenik ima pravo da nastavi obrazovanje u školi;
- visina naknade učeniku za vrijeme trajanja ugovora o obrazovanju kod poslodavca, koju *obezbjeduje poslodavac*, iznosi: za prvu i drugu godinu obrazovanja najmanje 15%, a za treću godinu najmanje 20% od *prosječne bruto zarade* zaposlenih u privredi;
- za vrijeme trajanja praktičnog obrazovanja kod poslodavca učenik *ostvaruje prava iz radnog odnosa*, u skladu sa propisima o radu;
- za vrijeme trajanja ugovora o obrazovanju kod poslodavca, učenik ima pravo *na penzijsko i zdravstveno osiguranje*;
- uslove koje treba da ispunjava poslodavac za izvođenje praktičnog obrazovanja u pogledu prostora, opreme, profila i nivoa obrazovanja kadra utvrđuje *udruženje*.

Obrazovanje učenika kod poslodavca u skladu sa navedenim odredbama Zakona o stručnom obrazovanju počelo je školske 2004/2005. godine. Nakon školske 2006/2007. godine nije bilo upisa učenika u ovaj oblik obrazovanja.

Imajući u vidu iskustva u realizaciji praktičnog obrazovanja kod poslodavca, izmijenjene su i dopunjene pojedine odredbe Zakona o stručnom obrazovanju iz 2002. godine i nadležnosti koje je imalo udruženje prenesene su na školu i poslodavca. Izmjenama Zakona o stručnom obrazovanju iz 2007. godine propisano je da:

- nivo postignuća praktičnog obrazovanja učenika koji se obrazuju kod poslodavca provjeravaju *škola i poslodavac*, na kraju svake nastavne godine, a način i postupak provjere postignuća praktičnog obrazovanja propisuje Ministarstvo;
- ako se ugovor o obrazovanju raskine zbog neispunjavanja obaveza poslodavca, *škola* preuzima obavezu zaključivanja novog ugovora sa drugim poslodavcem.

2. Praktično obrazovanje kod poslodavca u školskim godinama u periodu 2004. do 2006. godine

Školske 2004/2005. godine upisani su učenici u dualni oblik obrazovanja za obrazovne programe automehaničar (jedna škola, 20 učenika) i frizer (tri škole, 67 učenika). Upisano je ukupno 87 učenika, od kojih je 79 završilo obrazovanje.

Školske 2005/2006. godine po jedna škola je upisala učenike u dualnom obliku obrazovanja. Upisano je 19 učenika u obrazovni program automehaničar i 25 učenika u obrazovni program frizer. Diplomom su stekla 32 učenika.

Školske 2006/2007. godine jedna škola upisala je 16 učenika u dualnom obliku obrazovanja za obrazovni program automehaničar. Svi učenici su završili obrazovanje.

Ukupno je u tri školske godine obrazovanje u dualnom obliku završilo 127 učenika. Nakon toga, i pored kontinuirane promocije ovog oblika obrazovanja od strane sektora obrazovanja, nije bilo interesovanja učenika za obrazovanje po ovom obliku obrazovanja, kao ni interesovanja poslodavaca.

3. Praktično obrazovanje kod poslodavca u Zakonu o stručnom obrazovanju iz 2017. godine

Odredbama Zakona o stručnom obrazovanju iz 2017. godine, kojima su unaprijedena određena rješenja u oblasti stručnog obrazovanja i saradnje sa poslodavcima, propisano je da se *praktično obrazovanje* odnosno *praktična nastava sprovodi na način da za njenu organizaciju i provjeru postignuća učenika u nadležnosti škole*, pri čemu je moguće da se praktična nastava u potpunosti realizuje u školskim radionicama ili da se dio praktične nastave realizuje u školskim radionicama, dio kod poslodavca. U ovom slučaju *škola i poslodavac* potpisuju *ugovor o praktičnoj nastavi*, kojim uređuju međusobna *prava i obaveze škole i poslodavca*. U slučaju kada se dio praktičnog obrazovanja obavlja kod poslodavca, uslove koje poslodavac mora da ispunjava za obavljanje praktične nastave u pogledu prostora i opreme utvrđuje škola. Ovo je tzv. školski oblik sprovođenja praktičnog obrazovanja.

Zakon pruža i drugu mogućnost *sprovođenja praktičnog obrazovanja* kod poslodavca gdje je poslodavac nadležan za organizaciju i realizaciju praktičnog obrazovanja u cjelini. Tada *učenik odnosno njegov roditelj, staratelj ili usvojitelj i poslodavac* potpisuju *individualni ugovor o praktičnom obrazovanju*. Ovaj način sprovođenja praktičnog obrazovanja naziva se *praktično obrazovanje kod poslodavca* ili *tzv. dualno obrazovanje*. *Individualnim ugovorom* uređuju se međusobna prava i obaveze *učenika i poslodavca*. Zakon je precizirao sadržaj individualnog ugovora, dužnosti učenika, dužnosti poslodavca, obaveze škole, naknade, uslove za raskid ugovora, zaštitu učenika na radu, nadzor i dr. Provjeru postignuća učenika

u dualnom obrazovanju sprovodi komisija koju čine predstavnici poslodavca i škole, u skladu sa odgovarajućim pravilnikom.

Izmjenama i dopunama Zakona o stručnom obrazovanju unaprijeđene su odredbe koje su se u prethodnom periodu pokazale kao ograničavajuće u sprovođenju dualnog obrazovanja, a imajući u vidu značaj saradnje sa poslodavcima u realizaciji praktičnog obrazovanja ali i potrebe obezbjeđenja kvaliteta u njegovoj realizaciji.

Izmjenama Zakona propisano je da, kada je praktično obrazovanje u nadležnosti poslodavca, materijalno-tehničke i kadrovske uslove koje treba da ispunjava poslodavac da bi mogao obrazovati učenika, utvrđuje *Centar za stručno obrazovanje* jer rješenje u Zakonu da uslove kod poslodavca treba da utvrđuje udruženje poslodavaca nije zaživjelo u praksi.

Druga značajna novina koja je uvedena izmjenama Zakona o stručnom obrazovanju, a koja ide u susret rasterećenju obaveza za poslodavca, davanju olakšica poslodavcima i podsticaj da se aktivno uključe u praktično obrazovanje učenika je da učenik u dualnom obrazovanju ne ostvaruje prava iz radnog odnosa. Poslodavac nema obavezu da za vrijeme trajanja individualnog ugovora o obrazovanju učeniku plaća doprinose za penzijsko i zdravstveno osiguranje.

Izmjenama Zakona propisano je da se Budžetom obezbjeđuju sredstva za naknade učenicima prvog i drugog razreda u dualnom obrazovanju. Naknade u trećem razredu su obaveza poslodavca. Naknada učeniku u dualnom obrazovanju je za prvi razred najmanje 10% prosječne neto zarade, najmanje 15% za drugi razred i najmanje 20% u trećem razredu. (Do izmjene Zakona naknada koju poslodavac plaća učeniku računala se u odnosu na bruto zaradu i iznosila je za prvu i drugu godinu obrazovanja najmanje 15%, a za treću godinu najmanje 20% od prosječne bruto zarade.)

4. Promocija stručnog obrazovanja

U sklopu priprema za raspisivanje Konkursa za upis učenika u prvi razred srednjih škola za školsku 2017/2018. godinu, Ministarstvo prosvjete je, u saradnji sa školama, organizovalo promotivne aktivnosti sa ciljem upoznavanja učenika i roditelja o obrazovnoj ponudi stručnih škola koja omogućava bržu zapošljivost, ali i nastavak obrazovanja i o kvalifikacijama koji su na tržištu rada prepoznate kao deficitarne.

Organizovani su info punktovi na kojima su učenici stručnih i mješovitih škola demonstrirali znanja i vještine koje su stekli u toku obrazovanja. U promociji su učestvovali i poslodavci koji sarađuju sa školama kao i učenici koji su nakon završetka programa stručnog obrazovanja postali uspješni preduzetnici.

Stručne i mješovite škole organizovale su dane otvorenih vrata, pripremale promotivne materijale, učenicima osnovnih škola prezentovale sadržaje pojedinih obrazovnih programa.

Učenici i nastavnici JU Srednja elektrotehnička škola „Vaso Aligrudić“ iz Podgorice osmislili su vizuelni identitet kampanje i pripremili su televizijski spot „Stručno obrazovanje – moj izbor za budućnost“.

Rezultat promocije stručnog obrazovanja ogleda se, između ostalog, u tome da se u školskoj 2017/2018. godini u prvi razred obrazovnih programa u trogodišnjem trajanju upisao upisao 721 učenik, što je za 15% više od broja upisanih učenika u ove programe u prethodnoj školskoj godini.

5. Dodjela stipendija učenicima za deficitarne kvalifikacije

Ministarstvo prosvjete je u školskoj 2017/2018. godini, u saradnji sa Privrednom komorom Crne Gore, dodijelilo 119 stipendija učenicima stručnih škola koji se obrazuju po obrazovnim programima u trogodišnjem trajanju i za koje postoje iskazane potrebe tržišta rada. Stipendije za deficitarne kvalifikacije dodijeljene su učenicima iz dvanaest stručnih i mješovitih škola, za obrazovne programe Kuvar, Pekar, Monter telekomunikacionih sistema, Elektroinstalater, Vodoinstalater i Keramičar i to:

- JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola iz Bara, obrazovni program Kuvar - 10 stipendija;
- JU Srednja mješovita škola „Danilo Kiš“ iz Budve, obrazovni program Kuvar - 9 stipendija;
- JU Srednja stručna škola iz Bijelog Polja, obrazovni program Kuvar - 10 stipendija;
- JU Srednja elektro-ekonomska škola iz Bijelog Polja, obrazovni program Monter telekomunikacionih sistema - 10 stipendija;
- JU Srednja mješovita škola „Bećo Bašić“ Plav, obrazovni program Kuvar - 10 stipendija;
- JU Srednja stručna škola Pljevlja, obrazovni program Kuvar - 10 stipendija;
- JU Srednja stručna škola „Spasoje Raspopović“ Podgorica, obrazovni program Pekar - 10 stipendija;
- JU Srednja elektrotehnička škola „Vaso Aligrudić“ Podgorica, obrazovni program Elektroinstalater - 10 stipendija;
- JU Srednja stručna škola „Ivan Uskoković“ Podgorica, obrazovni program Zavarivač - 5 stipendija;
- JU Prva srednja stručna škola Nikšić, obrazovni program Zavarivač - 5 stipendija;
- JU Srednja stručna škola Rožaje - obrazovni program Kuvar - 10 stipendija;
- JU Srednja građevinsko-geodetska škola "Inž. Marko Radević" Podgorica, obrazovni program Vodoinstalater - 10 stipendija;
- JU Srednja građevinsko-geodetska škola "Inž. Marko Radević" Podgorica, obrazovni program Keramičar - 10 stipendija.

Stipendije za septembar i oktobar 2017. godine su isplaćene učenicima.

6. Praktično obrazovanje kod poslodavaca u školskoj 2017/2018. godini

Ministarstvo prosvjete je formiralo Koordinaciono tijelo za kontinuirano praćenje dualnog obrazovanja, sastavljeno od predstavnika Privredne komore Crne Gore, Unije poslodavaca Crne Gore, Centra za stručno obrazovanje i Ministarstva. U sklopu pripremnih aktivnosti, Ministarstvo prosvjete je organizovalo sastanak sa direktorima stručnih i mješovitih škola, radi pojašnjenja novih zakonskih rješenja, značajnih za ovu oblast. Utvrđen je spisak obrazovnih programa koji se mogu realizovati u dualnom obliku.

Za škole je pripremljeno odgovarajuće uputstvo, namijenjeno upravama škola i organizatorima praktičnog obrazovanja, u kojem su pojašnjeni koraci koje škola treba da sprovede kako bi saradnju sa poslodavcima uredila u skladu sa propisima. U uputstvu su pojašnjene uloge, prava i obaveze škole, organizatora praktičnog obrazovanja, poslodavaca i učenika, a sa ciljem da se otklone moguće dileme svih partnera.

Školama je dostavljen model individualnog ugovora o obrazovanju kako bi saradnja sa poslodavcima bila uređena na jedinstven način, a poslodavci bili unaprijed upoznati sa svojim obavezama. Okvirno, u prvom razredu učenici su jedan dan, u drugom razredu dva i u trećem razredu tri dana kod poslodavca. Škole su obavile informativne razgovore sa potencijalnim poslodavcima i organizovale susrete sa roditeljima i učenicima kako bi im pojasnile suštinu dualnog obrazovanja.

Centar za stručno obrazovanje obrazovanje, u skladu sa nadležnostima, propisanim zakonom o stručnom obrazovanju, formirao komisije sa zadatkom da utvrde da li poslodavci koji su se iskazali interesovanjem da obrazuju učenike ispunjavaju uslove. *Od ukupno 115 prijavljenih poslodavaca, 102 su ispunili materijalne i kadrovske uslove za realizaciju praktičnog obrazovanja. Individualni ugovori potpisani su sa 97 poslodavaca.* Za svakog od poslodavaca urađen je portfolio koji, pored ostalog, sadrži opšte podatke o poslodavcu, kadrovske uslove odnosno podatke o profilu i nivou obrazovanja instruktora praktičnog obrazovanja kao i ispunjenost materijalnih uslova, predviđenih obrazovnim programom.

Nakon utvrđivanja spiska svih poslodavaca koji su ispunili materijalne i kadrovske uslove za obrazovanje učenika, škole su organizovale potpisivanje individualnih ugovora između učenika odnosno njihovih roditelja i poslodavaca. Sklopljene ugovore škole su dostavile Centru za stručno obrazovanje, nadležnom za vođenje evidencije o njima. Školama su dostavljeni programi nastavnog predmeta Praktična nastava za obrazovne programe koji će se realizovati kroz dualni oblik, kako bi iste dostavili poslodavcima radi uvida u propisane sadržaje i ishode učenja za pojedine razrede. Poslodavac treba da omogućiti zaduženom licu škole (organizatoru praktičnog obrazovanja ili nastavniku praktične nastave) da neposrednim uvidom i uvidom u propisanu dokumentaciju prati izvršenje i kvalitet izvršenja praktičnog obrazovanja.

7. Pregled broja učenika i obrazovnih programa po školama u školskoj 2017/2018. godini

U školskoj 2017/2018. godini individualne ugovore o praktičnom obrazovanju sa poslodavcima potpisala su *264 učenika*. Od tog broja, 175 učenika je iz prvog razreda, 83 učenika su iz drugog razreda i 6 učenika je iz trećeg razreda.

Obrazovni programi po kojima će se obrazovati učenici su: Kuvar, Konobar, Automehaničar, Frizer, Zavarivač, Instalater sanitarnih uređaja, grijanja i klimatizacije, Elektroinstalater, Pekar, Prodavač, Monter telekomunikacionih sistema, Poslastičar, Bravar, Autoelektričar i Obrađivač plemenitih metala – ukupno *14 obrazovnih programa*.

Praktično obrazovanje kroz dualni oblik realizuje se u *dvanaest opština* u Crnoj Gori: Podgorici, Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima, Herceg Novom, Rožajama, Baru, Beranama, Plavu, Tivtu, Budvi i Kolašinu kod *97 poslodavaca*.

Stručne i mješovite škole u kojima se realizuje praktično obrazovanje kroz dualni oblik su: JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković" Podgorica, JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović" Podgorica, JU Elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić" Podgorica, JU Škola za srednje i više stručno obrazovanje "Sergije Stanić" Podgorica, JU Prva srednja stručna škola Nikšić, JU Srednja stručna škola Nikšić, JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav, JU Srednja mješovita škola "Braća Selić" Kolašin, JU Srednja ekonomsko-ugostiteljska škola Bar, JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje, JU Srednja mješovita škola "Danilo Kiš" Budva, JU Srednja mješovita škola "Mladost" Tivat, JU Srednja mješovita škola „Ivan Goran Kovačić“ Herceg Novi, JU Srednja stručna škola Pljevlja, JU Srednja stručna škola Rožaje, JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović" Berane i JU Srednja stručna škola Bijelo Polje - ukupno *17 škola*.

Tabela 1. pokazuje broj učenika po razredima, po školama i obrazovnim programima u dualnom obliku obrazovanja. Tabela 2. pokazuje broj učenika po školama, opštinama i obrazovnim programima.

Tabela 1. Broj učenika po školama i obrazovnim programima

Škola	Obrazovni program	Broj učenika po razredima		
		I razred	II razred	III razred
JU Srednja elektro-ekonomska škola Bar	Kuvar	2	4	0
	Konobar	0	3	0
JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović" Berane	Kuvar	10	0	0
JU Srednja stručna škole Bijelo Polje	Kuvar	2	0	0
	Konobar	6		
	Automehaničar	2		
JU Elektro-ekonomska škola Bijelo Polje	Elektroinstalater		2	
	Monter telekomunikacionih sistema	7		
	Autoelektričar	4		
JU Srednja mješovita škola "Danilo Kiš" Budva	Kuvar	9		
JU Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić" Herceg Novi	Frizer	9	10	
	Prodavač		4	
JU Srednja mješovita škola "Braća Selić" Kolašin	Kuvar	2		
JU Srednja stručna škola Nikšić	Frizer	5	2	
	Elektroinstalater	4		
JU Prva stručna škola Nikšić	Automehaničar		9	
	Zavarivač	5		
	Bravar	1	3	
JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić" Plav	Kuvar	6	2	
JU Srednja stručna škola Pljevlja	Kuvar	4		
	Elektroinstalater	3		
	Instalater sanitarnih uređaja i grijanja i klimatizacije	2		
JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović" Podgorica	Pekar	5	3	1
	Frizer	4	6	4
	Obrađivač plemenitih metala			1
JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković" Podgorica	Automehaničar	25	11	
	Zavarivač	7		
	Instalater sanitarnih uređaja, grijanja i klimatizacije	5		
JU Škola za srednje i više obrazovanje "Sergije Stanić" Podgorica	Kuvar	10	10	
	Konobar	10	10	
	Poslastičar	6		
JU Srednja elektrotehnička škola "Vaso Aligrudić" Podgorica	Elektroinstalater	6		
JU Srednja stručna škola Rožaje	Kuvar	7		
	Konobar	2		
	Automehaničar		2	
	Prodavač	3		
JU Srednja mješovita škola "Mladost"	Instalater sanitarnih uređaja,	2	2	

Škola	Obrazovni program	Broj učenika po razredima		
		I razred	II razred	III razred
Tivat	grijanja i klimatizacije			
Ukupno		175	83	6

Tabela 2: Broj učenika po školama, opštinama i obrazovnim programima

Obrazovni program	Škola	Opština	Broj poslodavaca	Razred			
				I	II	III	Ukupno
Kuvar	JU Srednja elektro-ekonomska škola Bar	Bar	3	2	4		6
Kuvar	JU Srednja stručna škola "Vukadin Vukadinović"	Berane	4	10			10
Kuvar	JU Srednja stručna škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	2	2			2
Kuvar	JU Srednja mješovita škola "Danilo Kiš"	Budva	1	9			9
Kuvar	JU Srednja mješovita škola "Braća Selić"	Kolašin	1	2			2
Kuvar	JU Srednja mješovita škola "Bećo Bašić"	Plav	3	6	2		8
Kuvar	JU Srednja stručna škola Pljevlja	Pljevlja	4	4			4
Kuvar	JU Škola za srednje i više obrazovanje "Sergije Stanić"	Podgorica	5	10	10		20
Kuvar	JU Srednja stručna škola Rožaje	Rožaje	4	7			7
Kuvar	9	9	27	52	16	0	68
Konobar	JU Srednja elektro-ekonomska škola Bar	Bar	2		3		3
Konobar	JU Srednja stručna škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	3	6			6
Konobar	JU Škola za srednje i više obrazovanje "Sergije Stanić"	Podgorica	5	10	10		20
Konobar	JU Srednja stručna škola Rožaje	Rožaje	1	2			2
Konobar	4	4	11	18	13		31
Poslastičar	JU Škola za srednje i više obrazovanje "Sergije Stanić"	Podgorica	3	6			6
Poslastičar	1	1	3	6			6
Frizer	JU Srednja mješovita škola "Ivan Goran Kovačić"	Herceg Novi	10	9	10		19
Frizer	JU Srednja stručna škola Nikšić	Nikšić	4	5	2		7
Frizer	JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović"	Podgorica	4	4	6	4	14
Frizer	3	3	18	18	18	4	40
Prodavač	JU Srednja mješovita škola "Ivan Goran	Herceg Novi	1	0	4		4

Obrazovni program	Škola	Opština	Broj poslodavaca	Razred			
				I	II	III	Ukupno
	Kovačić						
Prodavač	JU Srednja stručna škola Rožaje	Rožaje	3	3			3
Prodavač	2	2	4	3	4		7
Pekar	JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović"	Podgorica	3	5	3	1	9
Pekar	1	1	3	5	3	1	9
Obrađivač plemenitih metala	JU Srednja stručna škola "Spasoje Raspopović"	Podgorica	1			1	1
Obrađivač plemenitih metala	1	1	1			1	1
Elektroinstalater	JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	2		2		2
Elektroinstalater	JU Srednja stručna škola Nikšić	Nikšić	1	4			4
Elektroinstalater	JU Srednja elektrotehnička "Vaso Aligrudić"	Podgorica	2	6			6
Elektroinstalater	3	3	5	10	2		12
Monter telekomunikacioni sistema	JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	5	7			7
Monter telekomunik. sistema	1	1	5	7			7
Autoelektričar	JU Srednja elektro-ekonomska škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	2	4			4
Autoelektričar	1	1	2	4			4
Instalater sanitarnih uređaja, grijanja i klimatizacije	JU Srednja stručna škola Pljevlja	Pljevlja	4	5			5
Instalater sanitarnih uređaja, grijanja i klimatizacije	JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković"	Podgorica	2	5			5
Instalater sanitarnih uređaja, grijanja i klimatizacije	JU Srednja mješovita škola "Mladost"	Tivat	2	2	2		4
Instalater sanitarnih uređaja, gr. i klimatizacije	3	3	8	12	2	0	14
Automehaničar	JU Srednja stručna škola Bijelo Polje	Bijelo Polje	1	2	0	0	2
Automehaničar	JU Prva srednja stručna škola Nikšić	Nikšić	6	0	9	0	9
Automehaničar	JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković"	Podgorica	17	25	11	0	36
Automehaničar	JU Srednja stručna škola Rožaje	Rožaje	2	0	2	0	2
Automehaničar	4	4	26	27	22	0	49

Obrazovni program	Škola	Opština	Broj poslodavaca	Razred			
				I	II	III	Ukupno
Zavarivač	JU Prva stručna škola Nikšić	Nikšić	3	5	0	0	5
Zavarivač	JU Srednja stručna škola "Ivan Uskoković"	Podgorica	1	7	0	0	7
Zavarivač	2	2	4	12	0	0	12
Bravar	JU Prva stručna škola Nikšić	Nikšić	2	1	3	0	4
Bravar	1	1	2	1	3	0	4
Ukupno obrazovnih programa 14	Ukupno škola 17	Ukupno opština 12	Ukupno poslodavaca 97	I 175	II 83	III 6	264

8. Finansiranje

Za 175 učenika prvog razreda potrebna sredstva za naknade na mjesečnom nivou su 8.837,50 Eura odnosno 88.375,00 eura za školsku godinu. Za 83 učenika drugog razreda potrebna sredstva za naknade na mjesečnom nivou iznose 6.287,25 eura odnosno 62.872,50 eura za školsku godinu. Ukupna izdvajanja iz Budžeta za školsku 2017/2018. godinu za 258 učenika prvog i drugog razreda su 151.247,50 eura. Naknada za učenike prvog razreda na mjesečnom nivou iznosi 50,50 eura (10% od prosječne plate). Naknada za drugi razred iznosi 75,75 eura (15% od prosječne plate). Naknada na mjesečnom nivou za učenike III razreda iznosi 101,00 eura (20% od prosječne plate) i obaveza je poslodavca.

Za sve učenike pripremljeni su potrebni podaci (otvoreni žiro računi i dr) i stvoreni uslovi isplatu naknada.

9. Zaključna razmatranja

Pripremljeno je Uputstvo za realizaciju praktičnog obrazovanja koje će biti dostavljeno svim školama i poslodavcima. Uputstvo sadrži priloge koji će olakšati praćenje učenika na praktičnom obrazovanju, vođenje evidencije o postignućima učenika kao i evidenciju o saradnji škole i poslodavca. Sa organizatorima praktičnog obrazovanja i instruktorima praktičnog obrazovanja organizovaće se dodatni sastanci, kako bi se kroz saradnju ključnih partnera obezbijedio kvalitet realizacije dualnog obrazovanja.

Koordinaciono tijelo, koje ima zadatke da pruža podršku školama u planiranju i organizaciji praktičnog obrazovanja kod poslodavca, razmatra i utvrđuje da li se poštuje plan realizacije obrazovanja kod poslodavca i da li se u kontinuitetu provjeravaju postignuća učenika u toku realizacije praktičnog obrazovanja, će na mjesečnom nivou analizirati izvještaje o realizaciji dualnog obrazovanja u svim školama i kod svih poslodavaca.

Dosadašnja iskustva u pripremi i realizaciji dualnog obrazovanja iskoristiće se za unapređenje praktične nastave u svim školama, za sve obrazovne programe. Radiće se na povećanju broja časova praktične nastave kod poslodavca pri čemu će se posebna pažnja obratiti na to da poslodavci sa kojima škola sklapa ugovor treba da ispunjavaju minimalne uslove za izvođenje praktične nastave, da učenici stvarno borave kod poslodavca, kakav je položaj učenika pri izvođenju praktične nastave, da

njihov boravak kod poslodavca bude relevantan za program po kojem se obrazuju i dr. Sprovede se evaluacija rada organizatora praktičnog obrazovanja kako bi se utvrdili efekti njihovog rada na kvalitet praktične nastave i proces saradnje škole i poslodavaca unaprijedio.

U narednom periodu potrebno je sagledati mogućnost aktivnijeg uključivanja udruženja poslodavaca, kako u promociju dualnog obrazovanja, tako u monitoring praktičnog obrazovanja kao i preuzimanje obaveza za naknade učenicima za sanitarne knjižice, prevoz i sl.

U školskoj 2017/2018. godini evidencije o poslodavcima i učenicima koji su kod poslodavca mogu se pratiti i preko aplikacije Praktična nastava na MEIS portalu www.meisportal.edu.me. Ova aplikacija služi vođenju evidencije o praktičnom obrazovanju učenika u stručnim školama. Podatke unosi organizator praktičnog obrazovanja u saradnji sa nastavnikom praktične nastave. Podaci koje nudi ova aplikacija dragocjeni za različite analize: obima praktične nastave kod poslodavca u pojedinim školama, za konkretne programe, prisustva učenika, postignuća učenika, obrazovanja instruktora, veličine preduzeća koja su zainteresovana za saradnju sa školama i dr. Ovo je još jedan mehanizam koji će obezbijediti kontinuirano praćenje dualnog obrazovanja.

Promotivne aktivnosti, dodjela stipendija učenicima za deficitarne kvalifikacije, unapređenje zakonskih odredbi koje se odnose na realizaciju praktičnog obrazovanja kod poslodavca odnosno dualnog obrazovanja, sistematično sprovedene pripreme od strane sektora obrazovanja za ponovno pokretanje ovog oblika obrazovanja, uz saradnju sa poslodavcima, kao rezultat imali su to da je povećan broj učenika koji su u školskoj 2017/2018. godini upisani u prvi razred u oblastima ugostiteljstva, poljoprivrede, elektrotehnike, automehatronike i građevine. Takođe, u tekućoj školskoj godini u pojedinim školama upisani su učenici u obrazovne programe koje nije bilo moguće upisati u prethodnih više od deset godina. Primjeri za to su JU Srednja mješovita škola „Danilo Kiš“ u Budvi u kojoj se ponovo obrazuju učenici po obrazovnom programu Kuvar i JU Srednja elektrotehnička škola „Vaso Aligrudić“ u Podgorici u kojoj se ponovo obrazuju učenici po obrazovnom programu Elektroinstalater.

Značaj realizacije praktičnog obrazovanja u saradnji sa poslodavcima je što se u toku praktičnog obrazovanja kod poslodavca učenici osposobljavaju za samostalan rad u profesiji za koju se obrazuju. Kroz praktično obrazovanje učenici ne razvijaju samo manuelne ili praktične vještine već stiču sposobnost timskog rada, snalaženja u novim i nepoznatim situacijama, sposobnost rješavanja problema. U toku praktičnog obrazovanja učenici stiču i preduzetničku kompetenciju i transferzalne vještine koje im omogućavaju brže uključivanje u posao i lakšu zapošljivost. Zemlje koje u saradnji sa poslodavcima realizuju praktično obrazovanje (Njemačka, Švajcarska, Austrija, Danska i dr) bilježe nizak nivo i opšte nezaposlenosti i nezaposlenosti mladih.

Kroz partnerstvo sa poslodavcima obrazovni sistem dobija povratne informacije o nedostajućim vještinama i kvalifikacijama na tržištu rada i na taj način pomaže usaglašavanju obrazovne ponude sa potrebama tržišta rada. Poslodavci su u mogućnosti da daju svoj doprinos stvaranju kvalifikovane radne snage i da već u toku obrazovanja pripreme učenike za zaposlenje odmah nakon završetka obrazovanja.